

**ԲՅՈՒՋԵՆԵՐԻ ԿԱՏԱՐՄԱՆ ԳՈՐԾԸՆԹԱՑԻ ԻՐԱՎԱԿԱՆ
ԿԱՐԳԱՎՈՐՄԱՆ ՈՐՈՇ ՀԻՄՆԱՀԱՐՑԵՐԻ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ**

ՀԱՅԿ ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ

Բյուջեների կատարման հետ կապված հարաբերությունները թեև բավականաչափ մանրամասն օրենսդրական կարգավորման առարկա են, այդուհանդերձ վերջին ժամանակներում տարբեր հարթակներում քննարկվում և ոչ միշտ են միանշանակ ընկալվում: Խոսքը, մասնավորապես, «Ազգային ժողովի կանոնակարգ» սահմանադրական օրենքի 20-րդ հոդվածի 1-ին մասի հիմքով պատգամավորների ընդհանուր թվի առնվազն մեկ քառորդի պահանջով ստեղծված «Հայաստան» համահայկական հիմնադրամի կողմից հավաքագրված և Հայաստանի Հանրապետության պետական բյուջե փոխանցված միջոցների օգտագործումը ուսումնասիրող քննիչ հանձնաժողովի ուսումնասիրությունների շրջանակներում տեղի ունեցող քննարկումների մասին է¹: Մի կողմ թողնելով ոչ պակաս հետաքրքիր և ինքնուրույն տեսագործնական նշանակություն ունեցող այն հարցը, թե որքանով է հանձնաժողովի քննության առարկան համահունչ Սահմանադրությամբ և «Ազգային ժողովի կանոնակարգ» սահմանադրական օրենքով քննիչ հանձնաժողովների իրավասությանը ներկայացվող պահանջներին, սույն աշխատանքի շրջանակներում փորձ կարվի բացահայտելու Հայաստանի Հանրապետությունում բյուջեների կատարման գործընթացի հիմնադրույթները, իսկ ուսումնասիրության արդյունքները կարող են նպաստել խնդրո առարկա հարաբերությունների իրավական կարգավորման կատարելագործմանը:

Բանալի բառեր – բյուջե, բյուջեի գործընթաց, բյուջեի կատարում, բյուջեի կատարման կազմակերպում, գանձապետարան, գանձապետական նախնական հսկողություն

Հայաստանի Հանրապետության բյուջետային համակարգը սահմանված, իսկ բյուջետային գործընթացը կարգավորված է «Հայաստանի Հանրապետության բյուջետային համակարգի մասին» օրենքով, որի գործողությունը տարածվում է Հայաստանի Հանրապետության բյուջետային համակարգի բոլոր մակարդակների բյուջեների վրա:

Որևէ պետության բյուջետային համակարգի կառուցվածքը կախված է տվյալ պետության կառուցվածքի ձևից: Ըստ այդմ՝ Հայաստանի Հանրապետության կառուցվածքի պարզ (ունիտար) ձևով² պայմանավորված՝ Հայաստանի Հանրապետության բյուջետային համակարգը

¹ Առավել մանրամասն տե՛ս <http://parliament.am/committees.php?do=show&ID=111230&lang=arm>

² Պետության կառուցվածքի ձևի մասին առավել մանրամասն տե՛ս Ա. Գ. Վաղարշյան, Պետության և իրավունքի տեսություն-1: Դասախոսություններ: ԵՊՀ, Եր., 2016, էջ 151:

հետևյալ երկու մակարդակների բյուջեների ամբողջությունն է՝

ա) առաջին մակարդակ՝ պետական բյուջե.

բ) երկրորդ մակարդակ՝ համայնքների բյուջեներ:

Պետական և համայնքի բյուջեներն իրենց հերթին «Հայաստանի Հանրապետության բյուջետային համակարգի մասին» օրենքով բնորոշվում են որպես պետությանը և տեղական ինքնակառավարման մարմիններին Սահմանադրությամբ և օրենքներով վերապահված լիազորությունների իրականացման համար անհրաժեշտ դրամական միջոցների ձևավորման և ծախսման **որոշակի ժամանակահատվածի ֆինանսական ծրագրեր**, իսկ բյուջեների կատարումը պետական և տեղական ինքնակառավարման մարմինների՝ համապատասխանաբար պետական և համայնքների բյուջեների մուտքերի ձևավորման և ելքերի իրականացման կանոնակարգված գործունեությունն է:

«Հայաստանի Հանրապետության բյուջետային համակարգի մասին» օրենքի 15-րդ հոդվածի 3-րդ մասը սահմանում է, որ բյուջեների կատարման կազմակերպումն իրականացնում է պետական լիազորված մարմինը՝ ի դեմս ՀՀ ֆինանսների նախարարության, իսկ նույն օրենքի 4-րդ մասի համաձայն՝ բյուջեների կատարման կարգը **նույն օրենքի հիման վրա** սահմանում է Կառավարությունը: Ընդ որում, բյուջեների կատարման կարգով սահմանվում են՝

ա) բյուջեների կատարման հիմնական սկզբունքը,

բ) բյուջեների կատարման ապահովման համար անհրաժեշտ փաստաթղթերի ձևերը, փաստաթղթաշրջանառության կարգը, ժամկետները, ծավալները,

գ) բյուջեների կատարման ժամանակ բյուջետային համակարգի սուբյեկտների պարտականությունները և իրավունքները,

դ) հաստատված բյուջեների հիման վրա եռամսյակային համամասնությունների սահմանման կարգը,

ե) բյուջեների կատարման ժամանակ, նույն օրենքին համապատասխան, բյուջետային հատկացումների կրճատման և ինդեքսավորման կիրառման և դադարեցման դրույթները, դրանց կիրառման կարգը,

զ) նույն օրենքի 23-րդ և 33-րդ հոդվածներով սահմանված թույլատրելի չափաքանակների շրջանակներում բյուջեների կատարման ընթացքում դրանցում փոփոխություններ կատարելու կարգը,

է) բյուջեների պահուստային ֆոնդից ֆինանսավորման կարգը,

ը) բյուջեների կատարման գործընթացի այլ դրույթներ:

Այստեղ ուշադրության է արժանի այն հանգամանքը, որ օրենսդիրը, հստակ տարանջատելով «բյուջեների կատարում» և «բյուջեների կատարման կազմակերպում» գործընթացները, սահմանել է դրանցից միայն առաջինի հատկացությունը՝ չբացահայտելով «բյուջեների կատարման կազմակերպում» գործընթացի բովանդակությունը, որը կփորձենք սահմանել սույն աշխատանքի շրջանակներում:

Օրենսդրական վերոնշյալ լիազորության ուժով Կառավարությունն իր 2018 թվականի հունիսի 15-ի թիվ 706-Ն որոշմամբ հաստատել է բյուջեների կատարման կարգը (այսուհետ՝ Կարգ) համաձայն նույն որոշման հավելվածի՝ ի թիվս այլնի ուժը կորցրած ճանաչելով Հայաստանի Հանրապետության կառավարության 2002 թվականի հունվարի 18-ի «Հայաստանի Հանրապետության պետական և համայնքների բյուջեների կատարման կարգը հաստատելու մասին» № 48 որոշումը:

«Հայաստանի Հանրապետության բյուջետային համակարգի մասին» օրենքով և Կարգով բյուջեների կատարման հիմքում դրվել է միասնական դրամարկղի սկզբունքը, որը նախատեսում է բյուջեների բոլոր մուտքերի մուտքագրումը և ելքերի կատարումը՝ պետական լիազորված մարմնի միասնական գանձապետական հաշվով:

Հարկ է միաժամանակ նկատի ունենալ, որ բյուջեների կատարման գործընթացը, միասնական դրամարկղի սկզբունքից գատ, առաջին հերթին հիմնված է «Հայաստանի Հանրապետության բյուջետային համակարգի մասին» օրենքով ՀՀ բյուջետային համակարգի հիմքում դրված ընդհանուր սկզբունքների վրա: Դրանք են.

- ա) բյուջետային համակարգի միասնականություն,
- բ) բյուջետային համակարգի մեջ մտնող տարբեր մակարդակների բյուջեների միջև բյուջետային մուտքերի և ելքերի տարանջատում,
- գ) բյուջեների ինքնուրույնություն,
- դ) բյուջեների մուտքերի և ելքերի արտացոլման լրիվություն,
- ե) բյուջեների հաշվեկշռվածություն,
- զ) բյուջետային ելքերի ամբողջական (համախառն) ծածկվածություն,
- է) բյուջետային միջոցների օգտագործման արդյունավետություն,
- ը) բյուջեների հրապարակայնություն,
- թ) բյուջետային միջոցների հասցեագրվածություն և նպատակայնություն,
- ժ) բյուջեների իրատեսություն:

Այս համատեքստում բոլորովին պատահական չի թվում բյուջեների կատարման կարգը սահմանելու՝ «Հայաստանի Հանրապետության բյուջետային համակարգի մասին» օրենքով Կառավարությանը լիազորություն վերապահող նորմի այնպիսի ձևակերպումը, որը պարտավորեցնում է համապատասխան կարգը սահմանել ***նույն օրենքի հիման վրա*** Ակնհայտ է, որ այստեղ օրենսդիրն առաջին հերթին նկատի ունի համապատասխան հարաբերությունների իրավական կարգավորումը՝ ըստ ՀՀ բյուջետային համակարգի հիմքում դրված ընդհանուր սկզբունքների:

Հայաստանի Հանրապետության գանձապետական համակարգը (այսուհետ՝ գանձապետարան) սահմանված, իսկ գանձապետարանի գործունեության հետ կապված հարաբերությունները կարգավորված են «Գանձապետական համակարգի մասին» օրենքով: Գանձապետարանը պետական ֆինանսների կառավարման բնագավառում Հայաս-

տանի Հանրապետության կառավարության կողմից լիազորված պետական մարմնի (ՀՀ ֆինանսների նախարարության) նույն օրենքով նախատեսված խնդիրների իրականացման կազմակերպումն ապահովող կառուցվածքային ստորաբաժանումների ամբողջությունն է, որը նույն օրենքով նախատեսված խնդիրների իրագործման ժամանակ հանդես է գալիս լիազոր մարմնի (ՀՀ ֆինանսների նախարարության) անունից:

Սույն աշխատանքի շրջանակներում առաձին հիշատակման են արժանի «Գանձապետական համակարգի մասին» օրենքով գանձապետարանի առջև դրված հետևյալ խնդիրները,

ա) Հայաստանի Հանրապետության և համայնքների դրամական միջոցների կառավարման և ծախսերի ֆինանսավորման կազմակերպումը,

բ) Հայաստանի Հանրապետության օրենսդրությամբ սահմանված կարգով պետական և համայնքների բյուջեների **կատարման կազմակերպումը**,

գ) Հայաստանի Հանրապետության և համայնքների տնօրինության տակ գտնվող դրամական միջոցների մուտքագրման և դրանց հաշվին ծախսերի լիազոր մարմնի գանձապետական միասնական հաշվով կատարման կազմակերպումը,

դ) պետական և համայնքների բյուջեների կատարման ընթացքում պետական հիմնարկների կողմից կատարվող վճարումների նկատմամբ **նախնական հսկողության իրականացումը**:

Հաշվի առնելով բյուջեների կատարման վերաբերյալ վերը ներկայացված վերլուծությունը՝ առաջին հերթին ուշադրության է արժանի այն հանգամանքը, որ թվարկված խնդիրներից առաջին 3-ն այս կամ այն չափով միմյանց կրկնությունն են, իսկ բոլորը միասին կարող են համախմբվել «Հայաստանի Հանրապետության օրենսդրությամբ սահմանված կարգով պետական և համայնքների բյուջեների կատարման կազմակերպում» ձևակերպման ներքո:

Ուշագրավ է նաև այն իրողությունը, որ «Գանձապետական համակարգի մասին» օրենքում ևս օրենսդիրը առանձնացրել է «բյուջեների կատարման կազմակերպում» գործընթացը՝ որպես գանձապետարանի առանցքային խնդիր, բայց դարձյալ չի սահմանել դրա բովանդակությունը: Այստեղ օրենսդիրը սահմանափակվել է միայն լիազոր մարմնին Հայաստանի Հանրապետության պետական և համայնքների բյուջեների կատարման կազմակերպումը **օրենսդրությամբ սահմանված կարգով** ապահովելու պահանջ ներկայացնելով:

Ենթադրությունն այն է, որ այստեղ օրենսդիրը նկատի ունի բյուջեների կատարման կարգը սահմանող և «Հայաստանի Հանրապետության բյուջետային համակարգի մասին» օրենքով Կառավարության ընդունմանը վերապահված ենթաօրենսդրական նորմատիվ ակտը:

Ըստ Սահմանադրության «Օրինականության սկզբունքը» վերտա-

ռությամբ 6-րդ հոդվածի 2-րդ մասի՝ Սահմանադրության և օրենքների հիման վրա և դրանց իրականացումն ապահովելու նպատակով Սահմանադրությամբ նախատեսված մարմինները կարող են օրենքով լիազորվել ընդունելու ենթաօրենսդրական նորմատիվ իրավական ակտեր: Լիազորող նորմերը պետք է համապատասխանեն իրավական որոշակիության սկզբունքին:

Սահմանադրական դատարանն իր մի շարք որոշումներում անդրադարձել է իրավական որոշակիության սահմանադրական պահանջների բովանդակությանը՝ արձանագրելով, մասնավորապես, ներքոնշյալը.

ա) «(...) իրավական պետության կարևորագույն հատկանիշներից է իրավունքի գերակայությունը, որի ապահովման գլխավոր պահանջներից են իրավական որոշակիության սկզբունքը, իրավահարաբերությունների կարգավորումը բացառապես այնպիսի օրենքներով, որոնք համապատասխանում են որակական որոշակի հատկանիշների հստակ են, կանխատեսելի, մատչելի» (ՄԴՌ-1270).

բ) «(...) օրենքը պետք է համապատասխանի նաև Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի մի շարք վճիռներում արտահայտված այն իրավական դիրքորոշմանը, համաձայն որի՝ որևէ իրավական նորմ չի կարող համարվել «օրենք», եթե այն չի համապատասխանում իրավական որոշակիության (...) սկզբունքին, այսինքն՝ ձևակերպված չէ բավարար աստիճանի հստակությամբ, որը թույլ տա իրավունքի սուբյեկտին դրա հետ համատեղել իր վարքագիծը» (ՄԴՌ-630).

գ) «Իրավական պետության սկզբունքը, ի թիվս այլոց, պահանջում է նաև իրավական օրենքի առկայություն: Վերջինս պետք է լինի բավականաչափ մատչելի՝ իրավունքի սուբյեկտները պետք է համապատասխան հանգամանքներում հնարավորություն ունենան կողմնորոշվելու, թե տվյալ դեպքում ինչ իրավական նորմեր են կիրառվում: Նորմը չի կարող համարվել «օրենք», եթե այն ձևակերպված չէ բավարար ճշգրտությամբ, որը թույլ կտա իրավաբանական և ֆիզիկական անձանց դրան համապատասխանեցնել իրենց վարքագիծը. նրանք պետք է հնարավորություն ունենան կանխատեսելու այն հետևանքները, որոնք կարող է առաջացնել տվյալ գործողությունը» (ՄԴՌ-753).

դ) «(...) իրավական որոշակիության ապահովման տեսանկյունից օրենսդրության մեջ օգտագործվող հասկացությունները պետք է լինեն հստակ, որոշակի և չհանգեցնեն տարաբնույթ մեկնաբանությունների կամ շփոթության» (ՄԴՌ-1176).

ե) «(...) իրավական որոշակիությունը նաև իրավական անվտանգության կարևոր բաղադրիչ է, որով, ի թիվս այլնի, ապահովվում է նաև վստահությունը հանրային իշխանության և նրա հաստատությունների նկատմամբ,

(...) իրավական պետությունում բացառապես որոշակի՝ կանխատեսելի, հստակ և բոլորի համար մատչելի օրենսդրական կարգավո-

րումների միջոցով պետք է երաշխավորվի առկա իրավակարգի հետագա գոյության նկատմամբ վստահության պաշտպանությունը,

(...) հաշվի առնելով կենսական հարցերի բազմազանությունը և նորմաստեղծ ճանապարհով բոլոր իրավիճակներին արձագանքելու անհնարինությունը՝ օրենսդրական և ենթաօրենսդրական կարգավորումների որոշակիության պահանջը չի բացառում անորոշ իրավական հասկացությունների ամրագրումն օրենքներում և ենթաօրենսդրական նորմատիվ իրավական ակտերում, սակայն այն պարտադիր պետք է ուղեկցվի նման հասկացությունների համարժեք, իսկ նույնական դեպքերում՝ միատեսակ մեկնաբանությամբ, առանց որի անհնարին կլինի փաստել այդ դրույթների կանխատեսելիությունը» (ՄԴՈ-1488)։

զ) «(...) իրավունքի գերակայության սկզբունքի որդեգրման շրջանակներում օրենքում ամրագրված իրավակարգավորումները պետք է անձի համար կանխատեսելի դարձնեն իր իրավաչափ ակնկալիքները։ Բացի դրանից, իրավական որոշակիության սկզբունքը, լինելով իրավական պետության հիմնարար սկզբունքներից մեկը, ենթադրում է նաև, որ իրավահարաբերությունների բոլոր սուբյեկտների, այդ թվում՝ իշխանության կրողի գործողությունները պետք է լինեն կանխատեսելի ու իրավաչափ» (ՄԴՈ-1213)։

Մինչդեռ բովանդակային ակնհայտ տարանջատվածության այս պայմաններում «բյուջեների կատարում» և «բյուջեների կատարման կազմակերպում» գործընթացների անհարկի նույնացումը և բյուջեների կատարման կարգը սահմանելու օրենքով վերապահված լիազորության շրջանակներում տարասեռ հասարակական հարաբերությունների կարգավորումը Կառավարության 2018 թվականի հունիսի 15-ի թիվ 706-Ն որոշմամբ օրինականության սահմանադրական սկզբունքի տեսանկյունից անընդունելի են։

Ընդ որում, ուշադրության է արժանի նաև այն հանգամանքը, որ նույնիսկ բյուջեների կատարման կարգը սահմանելու հարցում օրենսդիրը բավարար հետևողականություն չի դրսևորել։ Այսպես, ինչպես արդեն վերը ներկայացվել է, «Հայաստանի Հանրապետության բյուջետային համակարգի մասին» օրենքի 15-րդ հոդվածը ոչ միայն լիազորում է Կառավարությանը սահմանելու բյուջեների կատարման կարգը, այլև ուրվագծում է դրա կարգավորման առարկան, ինչը օրինականության սահմանադրական սկզբունքի տեսանկյունից կլինի միանգամայն ընդունելի, եթե օրենսդիրը Կառավարության իրավաստեղծագործության շրջանակները որոշակիացնելու և սահմանափակելու փոխարեն վերջինիս համար հայեցողության գրեթե անսահմանափակ դաշտ չստեղծեր։ Խոսքը մասնավորապես վկայակոչված հոդվածի 4-րդ մասի «ը» ենթակետի մասին է, որի համաձայն՝ բյուջեների կատարման կարգով *inter alia* սահմանվում են բյուջեների կատարման գործընթացի այլ դրույթներ։

Օրենսդրի անհետևողականության արդյունք է Կառավարության

2021 թվականի հունվարի 27-ի թիվ 97-Ն որոշումը, որով ծավալուն փոփոխությունների ու լրացումների է ենթարկվել ՀՀ կառավարության 2003 թվականի դեկտեմբերի 24-ի «Հայաստանի Հանրապետության պետական բյուջեից իրավաբանական անձանց սուբսիդիաների և դրամաշնորհների հատկացման կարգը հաստատելու մասին» № 1937-Ն որոշումը, և մանրամասն կանոնակարգվել են պետական բյուջեից իրավաբանական անձանց դրամաշնորհների հատկացման հետ կապված հարաբերությունները: Ուշագրավ է, որ, որպես նշված որոշման ընդունման հիմք, Կառավարությունը վկայակոչել է «Հայաստանի Հանրապետության բյուջետային համակարգի մասին» օրենքի 15-րդ հոդվածի 4-րդ մասի վերը քննարկված «ը» ենթակետը, ինչպես նաև «Նորմատիվ իրավական ակտերի մասին» օրենքի 33-րդ և 37-րդ հոդվածները:

Պատկերն ամբողջացնելու համար անհրաժեշտ ենք համարում նշել նաև, որ ՀՀ կառավարության 2003 թվականի դեկտեմբերի 24-ի «Հայաստանի Հանրապետության պետական բյուջեից իրավաբանական անձանց սուբսիդիաների և դրամաշնորհների հատկացման կարգը հաստատելու մասին» № 1937-Ն որոշումը առհասարակ զուրկ էր որևէ լիազորող նորմի վկայակոչումից, ինչն ակնհայտորեն հակասում է Սահմանադրության 6-րդ հոդվածի և «Նորմատիվ իրավական ակտերի մասին» օրենքի 13-րդ հոդվածի 1-ին մասի պահանջներին, ուստի Կառավարության 2021 թվականի հունվարի 27-ի թիվ 97-Ն որոշումը մասնակի լուծել է այդ խնդիրը:

Մյուս կողմից, հաշվի առնելով բյուջեների կատարման գործընթացի օրենսդրական սահմանումը և այն հանգամանքը, որ սուբսիդիաները և դրամաշնորհները բյուջետային էլքեր են, պարզ է դառնում, որ դրանց հատկացման հետ կապված հարաբերությունները ևս բյուջեների կատարման գործընթացի մաս են:

Վերը ներկայացվածը մեկ անգամ ևս հաստատում է այն իրողությունը, որ թե՛ օրենսդիրը և թե՛ Կառավարությունը գործնականում նույնացնում են բովանդակությամբ լիովին տարբեր «բյուջեների կատարում» և «բյուջեների կատարման կազմակերպում» գործընթացները, ինչը, մեր կարծիքով, «բյուջեների կատարման կազմակերպում» գործընթացը օրենքով չսահմանելու և չկարգավորելու կամ ենթաօրենսդրական ակտով կարգավորման ինքնուրույն լիազորություն չնախատեսելու հետևանք է:

Ամբողջացնելով սույն հետազոտության շրջանակներում մինչ այս ներկայացված վերլուծությունները՝ կարծում ենք, որ բյուջեների կատարման կազմակերպումն անհրաժեշտ է օրենքով բնորոշել որպես ***գանձապետարանի կողմից միասնական դրամարկղի սկզբունքի հիման վրա իրականացվող պետական և համայնքների բյուջեների մուտքերի ձևավորման և էլքերի իրականացման ապահովմանն ուղղված գործառնությունների ամբողջություն:***

Ինչ վերաբերում է բյուջեների կատարման կազմակերպման գոր-

ծընթացի կարգավորմանը, ապա, հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ գանձապետարանը գործադիր իշխանության համակարգում գործող ՀՀ ֆինանսների նախարարության անունից հանդես եկող՝ վերջինիս կառուցվածքային ստորաբաժանումների ամբողջությունն է, կարծում ենք, որ բյուջեների կատարման կազմակերպման գործընթացի կարգը սահմանելու լիազորությունն անհրաժեշտ է օրենքով վերապահել Կառավարությանը՝ պահպանելով Սահմանադրության 6-րդ հոդվածով լիազորող նորմերի որոշակիությանը ներկայացվող պահանջները:

Հոդվածի այս մասում հարկ ենք համարում առանձին ուսումնասիրել նաև «Գանձապետական համակարգի մասին» օրենքով գանձապետարանի առջև դրված պետական և համայնքների բյուջեների կատարման ընթացքում պետական հիմնարկների կողմից կատարվող վճարումների նկատմամբ նախնական հսկողության իրականացման խնդիրը և դրա իրավական կարգավորումը:

Նկատենք, որ գանձապետական միասնական հաշիվը գանձապետական համակարգի առանցքային տարրերից է, ինչը հնարավորություն է տալիս համախմբելու Հայաստանի Հանրապետությանն ու համայնքներին պատկանող դրամական միջոցները և ապահովելու հանրային ֆինանսների արդյունավետ կառավարման համակարգ: Գանձապետական միասնական հաշվի ներդրմամբ, ի թիվս այլ առավելությունների, ձևավորվել է բյուջեների կատարման նկատմամբ նախնական գանձապետական հսկողություն իրականացնելու հնարավորություն, ***որի կարգը սահմանում է Հայաստանի Հանրապետության կառավարությունը:*** Նախնական հսկողության շրջանակներում, նախքան պետական հիմնարկների անվամբ բացված գանձապետական հաշիվներից ֆինանսական միջոցների էլքագրումը, գանձապետարանում գնահատվում է պետական հիմնարկների կողմից իրականացվող ֆինանսական գործառնությունների համապատասխանությունը բյուջեների կատարման գործընթացը կարգավորող Հայաստանի Հանրապետության օրենքներով և այլ ակտերով սահմանված պահանջներին («Գանձապետական համակարգի մասին» օրենքի 17-րդ հոդվածի 1-ին և 2-րդ մասեր):

Կարգի 46-րդ կետի համաձայն՝ գանձապետարանը բյուջեների կատարման նկատմամբ նախնական հսկողություն է իրականացնում նույն կարգով վերապահված լիազորությունների կատարմամբ, որի արդյունքում, նախքան գանձապետական հաշիվներից ֆինանսական միջոցների էլքագրումը, գանձապետարանում ***նույն կարգի համաձայն*** ստուգվում է ԲՄԿ-ների³ կողմից իրականացվող ***ֆինանսական գործառնությունների համապատասխանությունը բյուջեների կատարման գործընթացը***

³ Կարգի 11-րդ կետի համաձայն՝ «Հայաստանի Հանրապետության բյուջետային համակարգի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքով սահմանված բյուջետային հիմնարկները և իրավաբանական անձինք, որոնք ունեն Հայաստանի Հանրապետության օրենսդրությանը համապատասխան հաստատված նախահաշիվ, համարվում են բյուջետային հատկացումների ստորադաս կարգադրիչներ:

կարգավորող օրենքներով և այլ ակտերով սահմանված պահանջներին:

Անհամապատասխանության հայտնաբերման դեպքում ԲՄԿ-ների անվամբ բացված գանձապետական հաշվից ֆինանսական գործառույթները չեն կատարվում, որի մասին հաջորդ աշխատանքային օրը տեղեկացվում է ԲՄԿ-ն՝ ներկայացնելով չկատարման մասին հիմնավորում⁴:

Այստեղ հարկ է կրկին ընդգծել, որ բյուջեների կատարման կազմակերպման գործընթացի մաս կազմող հարաբերությունները կարգավորվել են Կառավարության՝ բյուջեների կատարման կարգը սահմանող որոշմամբ:

Երբեմն հայեցակարգային շփոթության կամ գուցե ցանկալի մեկնաբանության պատճառով բյուջեների կատարման նախնական հսկողության համակարգը դիտարկվում է որպես բյուջետային պարտքերի կանխարգելման գործիք: Իրականում նախնական հսկողության համակարգը հնարավորություն է ընձեռում ապահովելու միջոցների պարտադիր ելքագրումը գանձապետական հաշիվներից բացառապես օրենսդրությամբ սահմանված պահանջներին համապատասխան հիմքերի առկայության դեպքում: Բացի այդ, նախնական հսկողությունը ցանկացած պահի բյուջեների շրջանակներում ստանձնած պարտավորությունների վերաբերյալ տեղեկատվություն ստանալու հնարավորություն է տալիս, որը կարող է օգտագործվել բյուջեների կառավարման տարբեր գործառույթների բարելավման, օրինակ կանխիկ հոսքերի կառավարման արդյունավետությունը բարձրացնելու նպատակով⁵:

Նախնական գանձապետական հսկողությունը, լինելով բյուջետային կարգապահության ապահովման կարևորագույն գործիք, պատշաճ իրավական կարգավորման ենթարկված չէ: Մասնավորապես, ո՛չ վկայակոչված Կարգի, ո՛չ վերաբերելի իրավական ակտերի (ներառյալ ՀՀ ֆինանսների նախարարության, դրա գանձապետական ստորաբաժանումների կանոնադրությունների, վերջիններիս աշխատանքներում ներգրավված ծառայողների պաշտոնի անձնագրերի) համակարգային վերլուծությամբ մեզ չհաջողվեց վեր հանել գանձապետարանի կողմից ֆինանսական գործառույթների՝ բյուջեների կատարման գործընթացը կարգավորող օրենքներով և այլ ակտերով սահմանված պահանջներին համապատասխանության ստուգման ընթացակարգեր, որպիսի իրավիճակը իրավական որոշակիության սահմանադրական սկզբունքի տեսանկյունից անընդունելի է:

Անշուշտ, բյուջեների կատարման գործընթացի իրավական կարգավորումը չի սահմանափակվում ներկայացված հիմնահարցերով, սակայն սույն հետազոտության շրջանակներում ներկայացված խնդիրները, մեր կարծիքով, իրավական անվտանգության, որոշակիու-

⁴ Բյուջետային հատկացումների գլխավոր և ստորադաս կարգադրիչների մասին առավել մանրամասն տե՛ս **Ա. Մ. Ջանջուղազյան**, Բյուջեների կատարման գործընթացը Հայաստանի Հանրապետությունում: Եր., «Տեսեսագետ», 2007, էջ 38:

⁵ Տե՛ս նույն տեղը, էջ 74:

թյան և բյուջետային կարգապահության տեսանկյունից ավելի առաջնահերթ են թվում:

АЙК АРУТЮНЯН – О некоторых вопросах правового регулирования процесса исполнения бюджетов. – В статье исследуются правовые основы комплексного процесса исполнения бюджетов. Результаты исследования устанавливают различия процессов исполнения и организации исполнения бюджетов, которые имеют не только теоретическое, но и практическое значение, поскольку позволяют выявить пробелы, недостатки правового регулирования указанных процессов, а также выявить основные пути их устранения.

В статье выдвигается определение организации исполнения бюджетов, и предлагаются методы совершенствования правового регулирования последнего. Согласно представленному в статье заключению, наличие предварительного казначейского контроля представляется как действенный способ обеспечения бюджетной дисциплины, однако правовые основы данного института подлежат тщательному правовому регулированию.

Ключевые слова: бюджет, бюджетный процесс, исполнение бюджета, организация исполнения бюджетов, казначейство, предварительный казначейский контроль

HAYK HARUTYUNYAN – On Some Issues of Legal Regulation of the Process of Execution of Budgets. – The article examines the legal foundations of the budget execution, which is quite a complex process. The results of the study highlight the differences between the budget execution and the organization of the budget execution, which are not only of theoretical, but also of practical importance, since they make it possible to identify the gaps and shortcomings existing in the legal framework regulating these processes, as well as to point out the main ways to eliminate them.

The article puts forward the definition of the organization of budget execution and suggests methods for improving the legal regulation thereof. In conclusion, the article suggests that the existence of the preliminary treasury control appears to be an effective way to ensure budgetary discipline, however, the legal foundations of this institution need a comprehensive and careful legal review.

Key words: budget, budget process, budget execution, organization of budget execution, treasury, preliminary treasury control